

۱۴۴۰.۱۰

استانداردها و رهنمودهای کتابخانه‌های عمومی استرالیا

نشری کوئین و ایان مک‌کالوم

ترجمه

حمید اسدی

(عضو هیئت‌علم دانشگاه شاهد)

تابستان ۱۳۹۴

سرشناسه

: کوئین، شری، Quinn, Sherrey

عنوان و نام پدیدآور

: استانداردها و رهنمودهای کتابخانه‌های عمومی استرالیا/ شری کوئین، ایان مک‌کالوم؛ ترجمه سعید اسدی.

مشخصات نشر

: تهران: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، اداره کل پژوهش و نوآوری؛ نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۴.

مشخصات ظاهری

: ۱۸۲ ص: جدول، نمودار.

شابک

: 978-964-6619-17-3

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

ادداشت

: Beyond a quality service : strengthening the social : عنوان اصلی :
fabric : standards and guidelines for Australian Public Libraries,
2nd. ed, 2012.

موضوع

: کتابخانه‌های عمومی -- استرالیا -- استانداردها

موضوع

: کتابخانه‌های عمومی -- استرالیا -- برنامه‌ریزی

شناسه افزوده

: مک‌الوم، ایان

شناسه افزوده

McCallum, Ian

شناسه افزوده

: اسدی، سعید، ۱۳۵۲ - مترجم

شناسه افزوده

: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، اداره کل پژوهش و نوآوری

شناسه افزوده

: نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، موسسه انتشارات کتاب نشر

رده بندی کنگره

: ۷۰/۱۳۹۴

رده بندی دیویی

: ۰۱/۰۹۴

شماره کتابشناسی ملی

: ۳۹۸۶۷۱

این کتاب از سلسله انتشارات اداره کل پژوهش و نوآوری نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور است که با همکاری مؤسسه انتشاراتی کتاب‌نشر منتشر شده است.

استانداردها و رهنمودهای کتابخانه‌های عمومی استرالیا

شری کوئین و ایان مک‌کالوم

ترجمه: سعید اسدی

(عضو هیئت علمی دانشگاه شاهد)

طراح جلد و صفحه‌آرا: رحیم کبیرصابر

چاپ اول: ۱۳۹۴

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

حق هرگونه چاپ و انتشار محفوظ است.

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

سخن ناشر

«من» مهم‌ترین سرچشمه در ایجاد و دوام خودآگاهی تاریخی بشر است. پیوند درین آمیاز با متن است که مشخصه وجودی انسان به‌عنوان موجود نمادساز را حقه بخشیده و او را به موجود ممتازی بدل ساخته است که می‌تواند از گذشت عبرت گیرد، حال را بسازد، و آینده را پیش‌بینی نماید. گسیختگی این پیوند در هر جامعه، به‌معنای انهدام خودآگاهی تاریخی؛ و تبدیل شدن اعضای آن جامعه به اعضای است که از آنچه انسان بودن ایشان را در گذر تحول نمادهای فرهنگی و اجتماعی بر ساخته، گسسته‌اند.

کتابخانه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان ایجاد پیوند میان انسان و متن، خود همواره نماد شکوفایی یا زوال جوامع بوده است. هر گاه یک جامعه در جهت اشراف بر داشته‌های فرهنگی و اجتماعی خود یا سایر جوامع حرکت کرده و خواسته است تا از دل خودآگاهی کسب‌شده، آگاهی و دانایی نو بی‌رورد و حال و آینده خود را بسازد، کتابخانه‌ها رونق گرفته‌اند و هر گاه نادانی و از خود بیگانگی یا خودکامگی، وقوف به نشانه‌های تاریخی یک ملت را مروع و معلق ساخته است، پیوندها گسسته است و کتابخانه‌ها افول کرده‌اند.

کتابخانه عمومی در میان سایر کتابخانه‌ها، جایگاه ویژه‌ای در جامعه دارد. از یک سو، در صف اول تماس با آحاد جامعه قرار دارد و از سوی دیگر، در دولت مدرن، نقش یک قلمرو عمومی را برای پر کردن شکاف دولت-ملت و کم‌رنگ ساختن پیامدهای دیوان‌سالاری (بوروکراسی) ایفا می‌کند. چنین نهاد ارزشمندی، از دیرباز محل اشتغال کتابدارانی فرهیخته،

دانشمند، کتاب‌شناس و معلم بوده است. کم نیستند دانشمندانی چون کالیماخوس، کاسیدوروس، ابن‌مسکویه، صاحب‌بن‌عباد، و لایب‌نیتس که علاوه بر مقام شامخ علمی، شاغل به حرفه شریف کتابداری بوده‌اند. بر این اساس، کتابدار دانشمند و فرهیخته مهم‌ترین رکن در نقش‌آفرینی اجتماعی یک کتابخانه تلقی می‌شود و نقطه‌ای کانونی برای تمرکز بر آموزش و ارتقاء دانش و مهارت است.

از همین رو و در راستای اسناد بالادستی و اهداف راهبردی نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور، اداره انتشارات و ارتباطات علمی در اداره کل پژوهش و نوآوری نهاد، وظیفه دارد با دیده‌بانی تحولات و نوظهورهای علمی در عرصه کتابخانه‌های عمومی، همچنین بهره‌مند از مشارکت نخبگان کتابدار و فرزندان دانشمند، همه رشته‌های مرتبط، متونی متناسب با اقتضائات بومی و ملی (در قالب ترجمه و تألیف) فراهم آورد تا در ارتقاء دانش و توان کتابداران فرزانه تحول‌آفرین در جامعه خودآگاه - هم دانشجویانی که در آینده احتمالاً راه به کرسی‌های علمی یا حرفه کتابداری کتابخانه‌های عمومی خواهند گشود هم کتابدارانی که اکنون به این تعهد حرفه‌ای شاغل‌اند - سهمی ادا کند. بر این بنیاد، اداره کل پژوهش و نوآوری نهاد ضمن استقبال از مشارکت اندیشوران دانشگاهی و کتابداران کشور در پیدایش (رصد و پیشنهاد موضوعات و مفاهیم مورد نیاز، ترجمه، تألیف، ویرایش و ...) آثاری در گستره کتابخانه‌های عمومی، امیدوار است بتواند در راستای اعتلای دانش، فرهیختگی و کارآمدی روزافزون کتابداران حال و آینده کتابخانه‌های عمومی، به شیوه‌ای شایسته خدمت‌گزاری کند.

نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور
اداره کل پژوهش و نوآوری

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار مترجم
۱۷	قدردانی
۲۱	چکیده مدیریتی
۲۷	مقدمه
۳۷	کتابخانه‌های عمومی در استرالیا
۴۷	رهنمود ۱ مدیریت و فعالیت‌های کتابخانه
۵۷	رهنمود ۲ کارکنان کتابخانه
۶۷	رهنمود ۳ ساختمان کتابخانه
۷۳	رهنمود ۴ ساعات کار کتابخانه
۷۵	رهنمود ۵ مجموعه منابع کتابخانه
۸۹	رهنمود ۶ فناوری اطلاعات
۹۷	رهنمود ۷ خدمات اطلاعات
۱۰۱	رهنمود ۸ امانت بیرون کتابخانه
۱۰۵	رهنمود ۹ برنامه‌های کتابخانه عمومی
۱۰۹	رهنمود ۱۰ خدمات مشتریان
۱۱۷	رهنمود ۱۱ بازاریابی و روابط عمومی
۱۱۹	رهنمود ۱۲ کتابخانه‌های سیار
۱۲۳	رهنمود ۱۳ مجموعه‌ها و خدمات مطالعات محلی
۱۲۷	رهنمود ۱۴ خدمات سوادآموزی
۱۳۱	رهنمود ۱۵ خدمات ویژه بومیان استرالیا
۱۳۵	رهنمود ۱۶ خدمات کتابخانه‌ای برای جوامع دارای تنوع فرهنگی و زبانی
۱۳۹	رهنمود ۱۷ خدمات کتابخانه‌ای برای معلولان
۱۴۳	رهنمود ۱۸ خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان و نوجوانان
۱۴۷	رهنمود ۱۹ خدمات کتابخانه‌ای برای سالمندان
۱۵۱	رهنمود ۲۰ خدمات کتابخانه‌ای در منزل
۱۵۵	اختصارات و سرنام‌ها
۱۵۷	فهرست منابع
۱۷۱	واژه‌نامه (فارسی به انگلیسی)
۱۷۷	واژه‌نامه (انگلیسی به فارسی)

پیشگفتار مترجم

مرچند انواع کتابخانه‌ها به فراخور نقش و خدماتی که از آنها انتظار می‌رود، پایگاه ویژه‌ای در سازمان یا جامعه مخاطب خود دارند اما بی‌شک کتابخانه‌های عمومی یکی از ملموس‌ترین و تأثیرگذارترین انواع کتابخانه‌ها هستند. اهمیت کتابخانه‌های عمومی به دلیل چندگانگی نقش اجتماعی آنان در جوامعی است که بین کتابخانه‌ها به اعضای آن جوامع خدمت می‌کنند. به عبارت دیگر، کمتر نهاد اجتماعی را می‌توان یافت که همانند کتابخانه عمومی آمیزه‌ای از نقش‌های آموزشی، پژوهشی، سرگرمی و پر کردن اوقات فراغت را در خود جای داده باشد. این چندگانگی وظایف کتابخانه‌های عمومی همان چیزی است که باعث شده تا به‌رغم گسترش فناوری‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطی از جمله تارزیون، موبایل و اینترنت، باز هم این گروه از کتابخانه‌ها همچنان محبوبیت خود را حفظ نمایند.

در کشور ایران نیز به دلیل سابقه فرهنگی بارز و اهمیت کتاب و کتابخوانی، به کتابخانه عمومی به عنوان یکی از نیازهای اجتماعی لازم و تأثیرگذار نگریسته می‌شود. مروری بر تاریخچه کتابخانه‌های عمومی کشور در نیم قرن گذشته نشان می‌دهد که همراه با توسعه شهرنشینی و تغییر سبک زندگی ایرانیان، کتابخانه‌های عمومی نیز به عنوان باشگاه‌های اجتماعی برای گروه‌های مختلف فکری و به‌ویژه علاقه‌مندان شعر و ادب عمل نموده‌اند و پایگاه و خاستگاه بسیاری از کانون‌های ادبی کشور در کتابخانه‌های عمومی شهرهای مختلف بوده است.

رشد کتابخانه‌های عمومی در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی به ویژه از دهه ۱۳۷۰ به بعد و با خاتمه جنگ تحمیلی، کاملاً چشمگیر بوده

است. هرچند نهادهای مختلفی مانند سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، شهرداری‌های شهرهای مختلف به ویژه کلان‌شهرها، کانون‌های فرهنگی هنری مساجد کشور و نیز برخی افراد و گروه‌های خیر اقدام به تأسیس و اداره کتابخانه‌های عمومی در نقاط مختلف کشور نموده‌اند، اما بیشترین تعداد کتابخانه‌های عمومی کشور تحت نظر نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور فعالیت می‌کنند؛ به طوری که بنا بر اظهارات دبیرکل نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در سال ۱۳۹۰ بیش از ۲۸۰۰ کتابخانه عمومی وابسته به این نهاد در استان‌های مختلف فعالیت داشته‌اند.^۱

هر چند رشد کمی کتابخانه‌های عمومی کشور را باید با دیده مثبت و به فال نیک نگریست اما این نکته نیز نباید فراموش شود که در کنار افزایش تعداد کتابخانه‌ها، اثر است به وضعیت کیفی آنها نیز توجه شود. برای این کار، وجود معیارهایی برای ارزیابی و مقایسه کتابخانه‌ها ضرورت پیدا می‌کند و از همین رو، نیاز به استانداردهایی خواهد بود که بتوانند ضمن تبیین وضعیت فعلی کتابخانه‌های عمومی، به عنوان ابزاری سنجش رشد و توسعه این کتابخانه‌ها نیز به کار روند. به عبارت دیگر، رهنمود استانداردها و رهنمودهای مناسب برای کتابخانه‌ها، می‌تواند به مدیران و کتابداران کمک کند تا نخست تصویری از وضعیت موجود خدمات و امکانات کتابخانه به دست آورند و دوم اینکه برای بهبود شرایط موجود کتابخانه خود اقدام کنند به همین دلیل، در کشورهای مختلف جهان و نیز در سطوح انجمن‌های ملی و بین‌المللی فعال کتابداری و اطلاع‌رسانی، تلاش برای ایجاد استانداردهای کتابخانه‌ای مشاهده می‌شود. در ایران نیز اقدامات مختلفی جهت تهیه استاندارد برای کتابخانه‌های مختلف از جمله کتابخانه‌های عمومی صورت گرفته است که گاه برخی از این استانداردها نیز معیار درجه‌بندی کتابخانه‌ها قرار گرفته‌اند. در هر صورت،

۱. تعداد کتابخانه‌های کشور به ۳۲۰۰ می‌رسد. خبرگزاری فارس، ۱۳۹۱/۳/۲۵. کد خبر

بازنویسی استانداردهای موجود و مقایسه آنها با استانداردهای جدیدتر و مربوط به کشورهای پیشرو در خدمات کتابخانه‌ای می‌تواند روند رشد و توسعه کتابخانه‌های عمومی ایران را سرعت بخشد.

کشور استرالیا به عنوان یکی از کشورهای توسعه‌یافته، دارای سابقه و وجهه شناخته شده‌ای در زمینه توسعه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی و تأسیس کتابخانه‌های عمومی با کیفیت است. این کشور با جمعیتی بیش از ۲۲ میلیون نفر، دارای ۱۵۰۰ کتابخانه عمومی است که بیش از ۸ هزار نفر کتابدار و کارمند عمومی در آنها مشغول به کار هستند. نیمی از مردم این کشور عضو کتابخانه‌های عمومی، مدارس و شوراهای محلی و دولت‌های ایالتی و محلی هزینه احداث و فعالیت کتابخانه‌های عمومی را تأمین می‌کنند (به فصل دوم همین کتاب مراجعه شود). به علاوه دیگر کتابخانه‌های عمومی این کشور، ارتباط مؤثری با شورای شهر، دولت‌های محلی هر شهر یا ناحیه دارند و از این رو، مسائل و مشکلات آنها پیوسته مطرح و رصد می‌شود. کتابخانه‌های عمومی کشور استرالیا از نظر مجموعه‌سازی و انتخاب منابع، دارای استقلال کامل هستند و مجموعه‌های آنها، علاوه بر کتاب‌دهنده جامعه مخاطب است. به دلیل تنوع فرهنگی و زبانی موجود در این کشور، کتابخانه‌های عمومی استرالیا دارای مجموعه‌هایی به زبان‌های مختلف محلی خود هستند و برای مثال، برخی کتابخانه‌های عمومی شهرهای بزرگ استرالیا مانند سیدنی، ملبورن و بریزبن، مجموعه‌هایی از کتابها و نشریات فارسی را برای گروه‌های فارسی زبان ساکن در این شهرها فراهم می‌آورند. چنانچه در متن این کتاب نیز اشاره شده است، توجه به تنوع فرهنگی و زبانی یکی از مسائل مهم مورد توجه کتابخانه‌های عمومی استرالیا است.

کتاب حاضر استانداردهای توصیه‌شده برای کتابخانه‌های عمومی استرالیا است که توسط انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی استرالیا (ALIA) منتشر شده است. این کتاب ابتدا در سال ۲۰۱۱ منتشر شد اما ویرایش دوم

آن در سال ۲۰۱۲ با تفاوت‌های اندکی منتشر شد که ویرایش اخیر مبنای ترجمه حاضر قرار گرفته است.

ساختار کتاب حاضر به گونه‌ای است که پس از دو فصل مقدماتی، رهنمودهای اختصاصی در قالب بیست فصل مختلف ارائه شده‌اند که مواردی مانند مدیریت کتابخانه، مجموعه‌سازی، برنامه‌ها و خدمات خاص کتابخانه را در بر می‌گیرند. لازم به ذکر است که در این کتاب بین استاندارد رهنمود تفاوت گذاشته شده است. استانداردهای دوازده‌گانه کتاب که با استاندارد ۱ تا استاندارد ۱۲ مشخص شده‌اند حاوی معیارهای کمی و قابل سنجش هستند که برای مثال می‌توانند تعداد کتابداران یا هزینه سرانه را مشخص کنند. در هر استاندارد دو هدف پایه (baseline target) و عالی (enhanced target) در نظر گرفته شده است. برای مثال در استاندارد ۱ که هزینه سرانه را مشخص می‌کند، هدف پایه ۳۵ دلار استرالیا و هدف عالی ۳۹ دلار استرالیا هزینه سرانه در سال تعیین شده است. هدف پایه، استاندارد لازم برای هر کتابخانه است و یک کتابخانه عمومی باید دست کم این سطح را تضمین و تأمین کند. در مقابل، استاندارد عالی به عنوان یک سطح توسعه‌ای در نظر گرفته می‌شود و کتابخانه‌های عمومی باید در برنامه‌ریزی خود به گونه‌ای عمل کنند که در آینده به این سطح خدمات دست یابند.

از آنجا که برای همه خدمات و برنامه‌های کتابخانه‌ای امکان در نظر گرفتن استانداردهای کمی وجود ندارد، بخش بزرگتری از کتاب حاضر به ارائه توصیه‌هایی کیفی برای بهبود خدمات کتابخانه‌های عمومی اختصاص یافته است. یک رهنمود (guideline) معمولاً سطحی کیفی یا مطلوب از خدمات، برنامه‌ها، امکانات یا مجموعه منابع را مشخص می‌کند بدون آن که همانند استانداردها، عدد و رقم خاصی را مشخص کند. ساختار کتاب حاضر بر اساس رهنمودهای بیست‌گانه رهنمود ۱ تا رهنمود ۲۰ تنظیم شده است.

برای کاربردی‌تر شدن محتوای کتاب برای کتابداران توصیه می‌شود

خوانندگان محترم در ابتدا مطالعه مختصری درباره تقسیمات کشوری و نحوه اداره مناطق مختلف این کشور انجام دهند. برای مثال، در کشور استرالیا بین میزان اختیارات یک ایالت (state) و یک قلمرو یا سرزمین (territory) تفاوت وجود دارد و به همین ترتیب میزان دخالت دولت فدرال در امور و بودجه کتابخانه‌های ایالتی از کتابخانه‌های قلمروها کمتر است. همچنین، اصطلاحاتی مانند جوامع محلی (local communities)، دولت محلی، شورا، ناحیه دولت محلی (local government area, LGA)، کشورهای هم‌سود (In Commonweath) و استرالزی (Australasia) که در کتاب حاضر به دفعات به کار رفته‌اند، سرنه‌هایی از واژگان و عبارتهایی هستند که توصیه می‌شود خوانندگان محترم، پیش از مطالعه کامل کتاب، نسبت به تعریف دقیق آنها اطمینان حاصل کنند. در ترجمه حاضر، دو واژه‌نامه فارسی به انگلیسی و انگلیسی به فارسی و نیز ده‌ها مورد پانویس برای کمک به خوانندگان این اثر به محتوای اصلی کتاب افزوده شده است.

ترجمه کتاب حاضر به پیشنهاد اداره استاندارد نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور صورت گرفت. به این وسیله از دبیر کل محترم نهاد، مدیر کل محترم پژوهش و نوآوری و به‌ویژه آقای محمد کریم سبانی مدیر محترم اداره استاندارد این نهاد که مقدمات و تمهیدات لازم برای ترجمه و انتشار این کتاب را فراهم نمودند، تشکر می‌نمایم. همچنین از دوست گرانقدرم آقای دکتر حمیدرضا جمالی مهموثی که در ترجمه اثر حاضر یادداشت‌ها و نکات ارزشمندی ارائه دادند نیز سپاسگزارم. با قدردانی از همه کسانی که در ترجمه، آماده‌سازی و انتشار کتاب حاضر کمک نموده‌اند، از شما خواننده گرامی تقاضا دارم که خطاهای ترجمه‌ای و نگارشی موجود را به نحو مقتضی منعکس نمایید تا ان شاء الله در ویرایش‌های بعدی، موارد مذکور اصلاح گردد.